

Nieuwsbrief nr. 3
oktober 2014

Stichting Luchtwachttoeren 701 Warfhuizen

Vaart Oostzijde 13

9963 PM Warfhuizen

tel: 0595-572145

Rabobank NL80 RABO 0160 0772 30

info@luchtwachttoerenwarfhuizen.nl

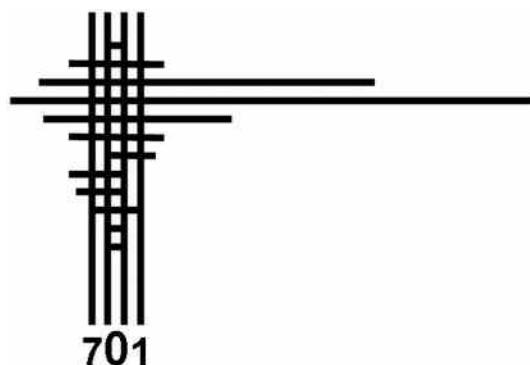
www.luchtwachttoerenwarfhuizen.nl

ANBI ingeschreven onder nr. 51480220 KvK Groningen

Minimale jaarlijkse donatie:

particulieren € 15,=

bedrijven en instellingen € 30,=

@Luchtwachttoeren

Alle bijdragen in dit nummer zijn geschreven door de bestuursleden. Heeft u suggesties voor een volgend nummer, neem dan gerust contact met ons op!

Wij worden gesteund door:

Rabobank

Van het bestuur

Henk Lahuis heeft per 1 oktober het bestuur verlaten. We vinden het heel jammer dat hij deze beslissing heeft genomen. Dat hij tot dat besluit is gekomen snappen we heel goed. Henk begint een eigen bedrijf en dat heeft al zijn aandacht nodig. Vanaf deze plek bedanken we Henk voor zijn werkzaamheden, hij heeft het penningmeesterschap altijd nauwgezet uitgevoerd. Dick van den Berg heeft de werkzaamheden inmiddels overgenomen. Het bestuur bestaat voorlopig uit 5 personen.

Normaal volstaan we in de nieuwsbrieven met het vermelden dat alle artikelen door bestuursleden zijn geschreven. Omdat de secretaris Jan Dirk Imelman pagina 3 t/m 8 en gedeeltelijk pagina 9 vult wijken we af van die gewoonte en danken hem hartelijk voor de mooie bijdragen.

Bord Luchtwachtoren

Is het u ook opgevallen dat er deze zomer ontzettend veel fietsers en auto's stopten bij de Luchtwachtoren tussen Warfhuizen en Wehe-den Hoorn? We hebben dit voorjaar een heel groot bord bij de Luchtwachtoren geplaatst om passanten te informeren welk imposant bouwwerk hier langs de weg staat. De Luchtwachtoren mag zich vanaf nu dan ook echt een recreatief/educatief/historisch waardevol object binnen de gemeente De Marne noemen.

Vervolg is natuurlijk wel dat de toren eigenlijk toegankelijk gemaakt zou moeten worden en dat er een zitbankje bij de toren komt om al deze passanten op een fatsoenlijke manier hier te laten verblijven.

Hier ligt wat ons betreft dan ook een uitdaging voor de Stichting Luchtwachtoren 701 Warfhuizen om op korte termijn, samen met de gemeente De Marne en anderen dit tot stand te brengen.

Stichting Luchtwachtoren 701 Warfhuizen

Luchtwachtoren 701 en de Stichting Het Groninger Landschap

Om een lang verhaal kort te maken: de Stichting Groninger Landschap heeft in zeker zin het peetvaderschap van de toren op zich genomen. Peetvaders zijn niet echt verantwoordelijk, maar ze zijn het petekind goed gezind en niet zelden - althans, zo ging dat vroeger - 'zijn' ze er voor het kind in kwestie wanneer nodig. Welnu, het GL is zo'n ouderwetse peetvader, en heeft zich al maanden geleden uitgesproken voor een overname van de LWT als hij gerenoveerd is. Zij - GL dus - zal dan als nieuwe eigenaar het beheer op zich nemen en in overleg met onze stichting gaan bepalen op welke wijze de toren als historisch bouwwerk en uitzichtpunt voor het publiek toegankelijk zal zijn. Dat laatste vraagt ongetwijfeld vrijwilligerswerk. Onze stichting zal in dat verband een rol blijven spelen – dat is althans de afspraak met GL.

Dat de heer Pek van Andel, de huidige eigenaar, bereid is de toren en het perceel waarop hij staat voor een symbolisch bedrag te willen verkopen, al vraagt hij voor het perceel wel een reële prijs, was u al bekend. Maar voor het zover is, zal onze stichting moeten trachten de fondsen aan te trekken die voor renovatie nodig zijn. Het gaat, globaal gesproken, om een bedrag van € 250.000 – onderbouwd door een in bezit van de stichting zijnde offerte die er betrouwbaar uitziet.

Inmiddels is gebleken dat de Stichting Groninger Landschap ook op een andere manier haar rol als peetvader ernstig neemt: ze heeft uitdrukkelijk de leiding genomen in de queeste om geld te verwerven. Nadat Frits Schuitemaker op ons verzoek een haalbaarheidsonderzoek had afgerond en daarin wegen naar mogelijke subsidie-verstrekkers had aangeduid, heeft de directeur van de Stichting GL, Marco Glastra, het voortouw genomen. Hij is, samen met zijn medewerker Hugo Dokter, al stevig aan het lobby-en en heeft, deels met ons, diverse gesprekken gevoerd met denkbare kandidaat-geldschieters en instanties. Omdat alles in de fase van het 'dienstgeheim' verkeert, gaan we op een en ander hier nu niet nader in. Vooralsnog vragen we de donateurs en andere belangstellenden nog even geduld te oefenen en vertrouwen te hebben in wat er zoal door Het Groninger Landschap en onze stichting ondernomen wordt. Volgende keer weer nieuws van dit front.

Stichting Luchtwachtoren 701 Warfhuizen

De toren van Pek

Een interview met Pek van Andel

door Kees de Ridder, vz. en Jan Dirk Imelman, secr.

Pek (M.V.) van Andel (1944), nog steeds de eigenaar van Luchtwachtoren 701, is in veel opzichten een kleurrijke figuur. Al is hij opgeleid als medisch onderzoeker en onder meer als oogheekundige werkzaam geweest aan de Groningse faculteit geneeskunde, zijn belangstelling strekt zich uit over een veel uitgebreider gebied - waarbij onder meer een bijzondere relatie met de natuur opvalt. Bij ons

bezoek aan hem verrast direct al de situering van zijn woning en de door hem en zijn partner ingerichte omgeving. Je kunt hen pas bereiken door een pad in te rijden dat bezoekers leidt óver het terrein van een boer en dat hen verder voert tot in het hart van het als werelderfgoed beschouwde landschap Middag-Humsterland. De woning (een ongeveer twee eeuwen oude, kleine boerderij) is overduidelijk door de hand van Pek beroerd. Ze is sprookjesachtig begroeid met klimmende planten over muren en daken. Het dichtbegroeide erf kent struiken en bomen met schaduwrijke holtes. Vanuit een enkel raam en vanaf de rand van het perceel kijk je prachtig uit over het sinds vele eeuwen bewerkte agrarische land, door kronkelige rudimenten van waterloopjes (nu sloten) doorsneden.

Binnenshuis kan de bezoeker, lopend door een doolhof van gangen en vertrekken, alle vol met snuisterijen, literatuur over uiteenlopende onderwerpen, wandversieringen, Werkman-reproducties en schilderijen (waaronder een kleine Bart van der Leck-aquarel), overvolle tafels en dingen van allerlei aard (zoals een vleugel en twee klavecimbels) de weg op z'n eentje niet makkelijk (her)vinden. Wij werden gelukkig rondgeleid door Pek, en kwamen dus uiteindelijk zonder verdwaald te zijn weer terecht in het vertrek dat we van buitenaf hadden betreden en waar we hem zouden interviewen.

Huis en directe omgeving lijken de persoon van Pek te spiegelen, al komt er vast ook veel van zijn partner in tot uitdrukking. Boordevol met uiteenlopende en verrassende ideeën en voorstellingen: zo steekt Peks geest, gelijk zijn overvolle woning, in elkaar - naar we vermoeden. Een gesprek met hem over hoe hij de luchwachtoren verwierf en zijn geschiedenis met de toren - daarover zou ons interview gaan - gaat van hot naar her. Geen associatie is zo onverwacht of hij verwoordt haar, en dat alles levert een wirwar aan gegevens

Stichting Luchtwachtoren 701 Warfhuizen

en oordelen op die pas op hun plaats vallen als je het - door Pek van te voren al klaar gelegde - archief doorbladert. Eén van ons beperkte zich na het gespreksbegin al vrij snel tot het maken van notities. Hij was namelijk al na twee interrupties vanwege een vraag om verduidelijking door Pek twee keer bars toegesproken: “Je moet eerst naar de feiten luisteren en dan pas oordelen.” Af en toe zei Pek: “En nu jullie.” Onverwachte ogenblikken die de sfeer verhoogden.

Inclusief de rondgang nam het bezoek zo'n drie uur in beslag. Drie uur had Pek in prachtige volzinnen een overvloed aan kennis over ons uitgestort.

Dat de toren er nog staat, is misschien wel alleen aan Pek van Andel te danken. Hij redde door publicitaire en andere ingrepen, bijvoorbeeld door koop, ook andere historisch waardevolle gebouwen van verval of sloop. Twee van de allerfraaisten zijn een watertoren in Rotterdam en Groningen en het prachtige sluiswachtershuis op de dijk bij Zoutkamp, De Batterij geheten. (In de Napoleontische tijd kende de vesting Zoutkamp een van een kanon voorziene dijkwachtpost; vandaar de naam). Inmiddels is deze woning schitterend gerenoveerd, en dat terwijl ze aanvankelijk op de nominatie stond voor sloop om plaats te maken voor een weg over de dijk, die er gelukkig ook nooit is gekomen.

De batterij, Zoutkamp

Stichting Luchtwachtoren 701 Warfhuizen

“Onze” luchtwachttoren - die door Van Andel verkocht zal worden aan onze stichting zodra er voldoende geld is om hem te renoveren - staat er waarschijnlijk nog omdat Van Andel, door hem te kopen, verhinderde dat hij gebruikt zou worden voor erfverharding. “Dit technisch monument (een sieraad)” - zijn eigen woorden - werd in 1976 gekocht. De ontmoeting van hem met de toren was toevallig: hij was op zoek naar een woning in de buurt van Mensingeweer. (Zoals zijn belangstelling voor De Batterij ook toevallig gewekt werd: tijdens een boottochtje kwam hij het vervallen, maar prachtige gebouw tegen. Over 'toeval': zie Kader.) “Maar tot nu toe kreeg ik van de christelijke gemeente Leens geen vergunning om er een zelfvoorzienend huisje in te bouwen, compleet met zonnecollectoren, opslagvat en een windmolentje er bovenop. Toch leek het me evangelisch, maar ook leuk, om sober levend van zon en wind, die je uit de hemel plukt [...], dicht bij diezelfde hemel, genietend van de aardse schepping, de kringlopen van zon, maan en sterren, en die van dag en nacht, en van seizoenen te volgen, in plaats van insufficiënt voor een TV-tje het aardgas er potverterend doorheen te jagen” - schreef Van Andel in het artikel *Tower Power* (verschenen in *Nieuwsblad van het Noorden*, d.d. 8-12-1979, p. 29).

Van Andel heeft aan zijn geschiedenis met de toren zo zijn eigen frustraties overgehouden. Uit een door Jan Abrahamse geschreven artikel in *Noorderbreedte* (1995/5, p. 188) citeren we: “Ik ben nog nooit van officiële zijde, noch door de provincie noch door de gemeente benaderd met de opmerking: Goh, wat leuk, Van Andel, jij hebt dat ding gekocht, zullen we jou eens helpen. Omgekeerd heb ik de gemeente regelmatig verzocht of ik er mocht wonen, maar de (vroegere) gemeente Leens heeft het bestaan om mij nooit te beantwoorden. [...] Er is hier een structureel gebrek aan gevoel voor schoonheid.” En “de gemeente De Marne heeft geen oog voor cultuurhistorische monumenten.” Enkele jaren later, in 2000, zo is te lezen in *Nieuwsblad van het Noorden* van 25 november, kan Van Andel zich nog steeds “ontzettend opwinden als door desinteresse of onwetendheid van ambtenaren en politici unieke objecten dreigen te verdwijnen” (*NvhN*, p. 15). Zonder dat wij ervan op de hoogte waren toen we (in 2009) voor het eerst plannen bespraken voor de oprichting van een stichting ter behoud van de toren, had Van Andel al contact gehad met Het Groninger Landschap; dat was in 2003. In april van dat jaar hebben hij en het Landschap gesproken over de bestemming van LWT 701 en is op verzoek van het Landschap door de Stichting Oude Groninger Kerken een rapport opgesteld over de mogelijkheid het gebouw te herstellen. In zoverre

voelen wij ons anno nu geestverwanten van Van Andel toen. En anders dan hij lijken wij met onze huidige plannen in positievere omstandigheden te verkeren dan Van Andel destijds: uit onder andere een door ons georganiseerde brainstorm-middag in december 2013 (waarover we in *Nieuwsbrief nr. 2* van februari 2014 spraken) bleek ons dat vertegenwoordigers van provincie, gemeente en diverse stichtingen de waarde van het monument nu wel degelijk beseffen.

Dat Van Andel geen hoge pet op had/heeft van (non)beleid en een zeker soort verzuilde gelovigheid, is niet alleen uit de hier gegeven citaten te lezen: aan zijn in fraaie volzinnen en grinnikend gepresenteerde avonturen ontbreekt zelden de enigszins vileine humor als het om ambtelijke handel en wandel gaat. Alle ironie en grote verhalen ten spijt is het duidelijk dat Van Andels leven getuigt van originaliteit, serendipiteit (zie Kader) en een hoge opvatting van wat verantwoordelijkheid inhoudt. Door spaarzaam te leven is bijvoorbeeld de aankoop van door ambtelijk ad hoc-beleid en politiek bedreigde gebouwen mogelijk geweest. Het is misschien niet zo gek als te gelegener tijd, wanneer het torenperceel via onze stichting ten slotte eigendom van Het Groninger Landschap is geworden (wat tot op heden immers de bedoeling is) en de toren open gesteld wordt voor het publiek, LWT 701 in de publiciteit aan te duiden als: *Luchtwachtoren 701. De Toren van Pek*. Een naam die velen nieuwsgierig zal maken naar het verhaal er achter. Het verhaal over een bevlogen wetenschapper die de eerste effectieve stappen zette op de weg naar behoud van de toren.

Serendipiteit of de logica van het toeval

In het artikel *Toevalstreffers* (van de hand van Marcel van Engelen: *Dagblad De Pers* d.d. 6-12-2011), is te lezen: “Serendipiteit is de gave een ongezochte vondst te doen. Je vindt iets zonder dat je ernaar zoekt. Meestal zoekt je wel naar iets anders. Een populaire definitie luidt daarom: je zoekt naar een naald in een hooiberg en rolt eruit met een boerenmeid. [...] Twee jaar geleden schreef Pek van Andel samen met Françoise Danièle Bourcier een boek over serendipiteit in het Frans.”

Dit laatste boek lag tijdens ons interview op de tafel waaraan Pek en wij tweeën gezeten waren. Dat kan geen toeval zijn.

Lit.: Pek Van Andel & Danièle Bourcier, *De la sérendipité dans la science, la technique, l'art et le droit : Leçons de l'inattendu*, Éditions Hermann, Paris, 2013. Zie ook bijvoorbeeld zijn boekje (samen met Bert

Andreae), *Ongezochte Vondsten. Een ABC van Serendipiteit* (Groningen, RUG (Studium Generale), 2001 en met name de aardige kleine uitgave: Pek van Anandel, *Serendipiteiten in Groningen. Ongezochte vondsten uit stad en land*. Groningen: Gemeente Groningen, 2004.

Dat Peks veelvuldige strijd met “instanties” meer dan eens het behoud van onze cultuur in de kaart speelt, is ook fraai te illustreren aan het volgende voorbeeld. In het laatst genoemde boekje staat een verhaaltje over de zakkenschuur. Had het aan de gemeente Leens gelegen, was die als schuur gebruikte woning ooit afgebroken. Van Anandel kocht de destijds onbewoonbaar verklaarde woning als student, ging er wonen en werd – direct na zijn afstuderen – door de gemeente Leens gesommeerd het pandje te verlaten omdat het binnen twee weken zou worden afgebroken. Indien hij niet vertrok, zou de afbraak later op zijn kosten geschieden. Een rechtsgang tot aan de RvS leidde ertoe dat het besluit van de gemeente ondeugdelijk werd bevonden. Men treft het huisje vandaag de dag aan als, mede dankzij Peks spaargeld gerestaureerd, rijksmonument: Molenweg 9 te Mensingeweer.

De oorlogstoren als vredesmonument

Al jaren is de luchtwachtoren een baken in het landschap. Veel mensen weten niet waarom de toren er staat en welke functie hij heeft of heeft gehad. De toren raakte door de jaren heen ook steeds meer verscholen in de bosschages, en dus uit het zicht. Eigenlijk viel hij daardoor zelfs uit de geschiedenis. Tot hij een paar jaar geleden, op initiatief van de stichting, weer zichtbaar is gemaakt.

Geïnteresseerden in het werk van onze stichting weten dat de luchtwachtoren is geplaatst in de tijd van de Koude Oorlog, de periode na de Tweede Wereldoorlog, waarin er grote spanning was tussen West en Oost. De toren vormde toen een onderdeel van het bewakingssysteem van het luchtruim. Het zou onder omstandigheden een instrument in de echte oorlog zijn. Door de snelle technische ontwikkelingen was de effectiviteit van dit systeem al gauw achterhaald.

Op de meeste plaatsen zijn de torens afgebroken maar de toren bij Warfhuizen is gebleven. En zo staat daar nu dan 1 een herinnering aan uiterst problematische ontwikkelingen in de Oost-West-geschiedenis die 2 tegelijkertijd een waarschuwing inhoudt voor ontwikkelingen in de actuele Oost-West-verhoudingen. In de geschiedenis ingezet als oorlogsinstrument, is (het beeld van de) de toren inmiddels te gebruiken als oproep tot handhaving van vrede. Je zou met de toren als referentiepunt een (Oudhollands klinkend) spreekwoord kunnen maken: wie de toren spaart, die de vrede bewaart. Een spreekwoord dat iemand zinvol kan gebruiken wanneer hij erop wil wijzen dat gebrek aan historisch inzicht de oorzaak van actuele ellende kan zijn. De in het spreekwoord begrepen vergelijking luidt: het is ter wille van het behoud van vrede beter de geschiedenis te kennen dan deze te veronachtzamen, gelijk het beter is historische monumenten te bewaren dan af te breken. Dus nogmaals:

Wie de toren spaart, die de vrede bewaart.

Watertoren Groningen
(zie artikel Pek van Andel)